

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Politica naționalistă negativă și cultura pozitivă.
St. O. IOSIF. — Vestitorul biruinței de la Marathon (după Merheimb).
M. SADOVEANU. — Ceasuri de pace (schiță).
N. N. BELDICEANU. — In preajma focului (schiță).
N. I. — Cronică.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

In Editura Institutului de arte grafice „MINERVA“

AU APARUT :

DRUM ȘI POPAS

Note de drum. — Schițe

DE

C. SANDU

A apărut :

ISTORIA LUI ȘTEFAN-CEL-MARE

POVESTITA POPORULUI ROMÂNESC

DE

N. IORGA

ȘI

tipărită pe cheltuiala Ministerului de Instrucție Publică.

SUMARUL:

CARTEA I. — Țara Moldovei până la Ștefan-cel-Mare.

- » II. — Tatăl lui Ștefan-Vodă. Tinerețta lui Ștefan.
- » III. — Domnia lui Ștefan-cel-Mare până la luptele cu Turcii (1457—75).
- » IV. — Luptele cu Turcii.
- » V. — Ceî din urmă ani din viața lui Ștefan-cel-Mare.
- » VI. — Moștenirea lui Ștefan-cel-Mare.
- » VII. — Amintirea lui Ștefan-cel-Mare.

De vânzare la toate librăriile din țară.

Pretul: } Ediția populară 75 de bani
          }   de lux lei 2.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația BUCUREȘTI Strada Regală, 6	SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET	ABONAMENTUL 6 Lei pe an
--	----------------------------	----------------------------

Politica naționalistă negativă și cultura pozitivă.

Noul ministru de Instrucție din Ungaria, fost secretariu mulți ani de zile al predecesorului său, și îndatorit acum să fie mai zelos decât acesta, a presintat un proiect de lege școlară, care interesează pe Romîni de sub Coroana ungurească într'aceia că obligă și mai mult la învățarea limbii maghiare în școlile confesionale, deci și în școlile românești pe care le țin cele două Mitropolii.

Opinia publică maghiară a primit cu mulțămire acest proiect, și alegătorii vor avea de acum în vedere ca pe un bun patriot și naționalist pe d. Berzeviczy. Naționalitățile au protestat împotriva unei măsuri îndreptate împotriva lor. Romîni și-au arătat limpede părerea, și-au hotărît lămurit situația și scopurile. Clerul lor înalt a stat în fruntea credincioșilor și a vorbit răspicat în ocazii oficiale sau solemne, — Mitropoliții și unii episcopi înfățișându-se ca purtătorii de steag ai neamului; anumite din cuvintele lor, înfășurate în toată reserva cuminte care se potrivește cu vrednicia lor arhierască, vor rămînea înscrise în analele luptei Romînilor pentru păstrarea limbii și deci a sufletului lor. Și presa de dincolo a scris călduros în această nouă clipă de crasă. Articolele ei în această privință s'au reprodus aice, — cel mai competent chip în care ziarisții bucureșteni se pot ocupa de afacerile ardelenе.

Cum s'ar zice, fiecare și-a făcut datoria. D. Berzeviczy, ministrul cuceritor, și-o va face pe a lui, și tot astfel și majoritatea patriotică a Camereii: legea se va vota. Ea se va coborî apoi din teorie în practică. Folosul ce va putea aduce, se va vedea atunci.

Folos va fi totuși pentru cauza maghiarisării, și el va crește probabil în fiecare an, — ceia ce trebuie să se spună, oricît de dureros ar fi pentru noi. Dar cei ce vor vedea crescînd numărul tinerilor ce-și părăsesc neamul, fățiș sau sfios, cei ce vor număra tot mai mulți ispitii și înspăimîntați, cei ce vor socoti astfel pagubele de oameni și de inteligență ale poporului lor, să nu învinuiască pe d. Berzeviczy,

ministrul de Instrucție al Ungariei, nici pe atîția alți Berzeviczy, cari vor veni după acesta, cu legi tot mai grele, care toate vor fi bine primite de opinia publică maghiară, votate de majoritatea Camerei din Budapesta, și aplicate în oarecare măsură, spre paguba noastră. Acest ministru, acest public și această majoritate fac datoria lor, precum fac datoria lor Prusienii, cari desnaționalizează în Posen, Rușii cari calcă în picioare Finlanda, cari țin ștreangul în jurul gîtului sîngerat al Poloniei: ei fac datoria lor precum și-o fac ostașii albi și ostașii galbeni, cari se împoașcă din tunuri, cari se pătrund cu gloanțele, se taie cu săbiile, se ard și se înneacă de parte pe cîmpiile de orez ale Mancuriei, și pe coasta de stînci a Marelui Ocean, Oceanul... Pacific. Dacă suprimătorilor de națiuni prin legi și prin poliție li se poate zice tirani, călcători de drepturi, dușmani ai libertății date de Dumnezeu, așa se poate zice ucigători de oameni celor ce se luptă cu arma în mînă. Nu e mai mare riscul la care se expune luptătorul într'un fel decît în cellalt; cei ale căror legi, a căror poliție nu vor învinge, vor pierde locul în folosul altora, și aceia li vor aplica la rîndul lor atîtea legi și regulamente de poliție, încît își vor mușca mînile de umilință și de părere de rău.

Deci ură, și vorbe înviersunate, și tînguirii duiosase, și apeluri la opinia publică a lumii nu se încap: poporul cel mai vestit ca apărător al dreptului și libertății, Englesii, au dus până la capăt în Africa-de-sud acea operă patriotică și civilisatoare, care din alt punct de vedere e o mare crimă, și Irlandesul poate mărturisi despre soarta unui popor supus în creștinul Regat al Mării-Britanii și Irlandei, așa de mîndru de civilizația sa, de constituția sa, de libertatea sa.

Nu, popoarele nu se luptă așa: ele nu cer dreptatea, ci o impun; ele nu se plîng adversarului, ci-l împiedecă de a înainta.

*

Un Stat își are oastea, în care se exprimă cea mai înaltă, mai grea și mai sfîntă jertfă a locuitorilor lui. El își cere dreptatea cînd își desfășură stăgagul înaintea rîndurilor ce înfruntă moartea, arătîndu-și vrednicia, dovedindu-și puterea.

Altfel e însă cu o parte dintr'un popor care trăiește supt o stăpînire străină. Odată și aici era mijlocul înarmat al răscoalei: acum aceasta nu se mai poate întrebuița decît în vre-o Macedonie rău stăpînită și slab apărată, și, dacă se întrebuițează și acolo, nu se are în vedere o biruință, imposibilă, ci intervenția europeană împotriva unei vechi Împărății mai mult decît pe jumătate năruite, se are în vedere crearea de drepturi la un tratat de prefacere și împărțire, dictat de diplomații Puterilor celor Mari.

Rămîne însă minunata armă a culturii. Dar ea trebuie ținută totdeauna strălucitoare, căci trîndavul care lasă rugina s'o necinstească nu mai poate tăia cu dînsa, apărîndu-și viața.

Se va zice din Ardeal : prin această cultură doar ne-am păstrat, și astăzi legile nouă lovesc tocmai în cultura noastră apărătoare și ne mină sau spre peirea înceată sau spre cine știe ce faptă deznădăjduită — la capătul căreia sînt nouăzeci de sorți la sută să găsești peirea violentă.

Nu e așa. Ceia ce ne-a apărat, în Ardeal și Ungaria, ca și în Basarabia, în Bucovina e alt ceva : *inerția omului fără cultură*. carapacea barbariei relative. Dar aceasta se supțiază zi de zi și rămîne trupul moale. slab, care nu se poate apăra, căci îi lipsește cheresteaua osoasă a culturii adevărate, răspîndite și iubite de toți.

Cultura vine din școli, e drept. Dar nu numai din școli. Irlandesii învață carte englesă, Polonii carte rusească. Cine ar zice că la aceste popoare minunate s'a stîns simțul neamului ?

Cultura națională se păstrează apoi, se va zice, prin ziarele naționale, care sînt prigonite și pot fi oprite în Ungaria. Dar în Polonia rusească, dacă apar atîtea ziare polone, aproape numai ziare polone, ele nu pot sufla un cuvînt despre suferințele și idealul de înviere al poporului pentru care scriu. Și totuși, cum se cetesc aceste foi fără interes, pline de știri controlate la cenzură, de felurimi și foiletoane ! Căci, față de anumite nevoi de îndreptățire, dacă nu de dreptate, nici « puternica Rusie », violenta Rusie nu poate porunci să nu se tipărească pe limba popoarelor supuse : foiletoane, felurimi și știri fără nici-o culoare.

În Polonia poate șeptezeci la sută dintre cărțile polone tipărite aiurea sînt oprite ; revistele vin cu foile smulse. Așa de departe, n'a mers și nu poate merge un alt popor, cu cît mai mic și care nu cutează a zice că nu-i pasă de părerea lumii, pentru că ar fi avînd altă îndreptare decît dînsa. Și ce iese din aceste măsuri ? Aū nu se cetește în Polonia ? Fericit poporul care s'ar închina cărții sale cu atîta iubire ca poporul polon !

Deci nu *negativ*, ci *positiv* să se lupte pentru păstrarea neamului românesc acolo unde e primejduit. Ce program vast nu se deschide pentru generația tînără, care nu e încătușată de lanțurile, acum căzute, ale romantismului sentimental. care, și în Ardeal, a făcut atîta rău ! Școala n'are nici-o putere față de familie, cînd familia *este* în adevăr și focul unui ideal arde pe vatra ei, nestîns din vechile timpuri ale strămoșilor. Aici în familie să se găsească limba românească ținută în cea mai mare cinste, aici să se găsească tot ce cartea ro-

mănească dă mai bun și mai sănătos, aici să se găsească adevăratul cult pentru literatura și cultura națională. Iar pentru cei săraci și neluminați de la sate rolul cultural al părintelui de familie e chemat să-l aibă alt cineva: preotul, care va sluji tot românește, cu toate legile d-lui Berzeviczy, învățătorul, asupra căruia nimeni n'are nici-o putere *acasă la el*.

Atunci, dar numai atunci, se poate privi cu liniște la orice legi pentru desnaționalizare. Și, dacă liniștea aceasta nu se vede astăzi, ci bate un vînt de frică, șuierînd deznădăjduit, aceasta înseamnă că nu s'au dat culturii românești toate drepturile ei de aceia cari, altfel, în toată curăția sufletului lor, vreaū să rămîie Romîni!

N. IORGA.

VESTITORUL BIRUIȚII DE LA MARATHON

29 SEPTEMBRE 490 A. CHR.

„Am biruit, bărbați Atenieni!”

Herodot.

(călduros și nobil, cu putere crescîndă.)

Akropolis!
 O sfîntă cetate de zei,
 Cum te înalți aurie'n adîncul nopții albastre
 Și îmi vestești de departe marea
 Că am ajuns —,
 Am ajuns — în sfîrșit!
 Cădeți acum, genunchi slăbiți,
 Sfîrșiți de goana îndelungă —
 Țișnește-acum șiroiu de purpură,
 Din pieptul meu rînit de moarte!
 O clipă numai dăruți-mi suflet,
 O zei nemuritori,
 Să le vestesc Atenienilor:
 Elada e liberă!
 Zdrobit e pumnul Perșilor
 Ce-amenința s'o pue 'n jug,
 Și-i mîntuită țara Grecilor!

(cu glas puternic.)

Ascultă-mă, cărunt portar! Deschide!
 Dă 'mi drumul între zidurile-Athenei, —
 Aduc biruința —
 Aduc biruința de la Marathon! — —

(Pausă. Sfirșit, dar cu inimă.)

Moșnege, mulțumesc. Dă-mi umărul
 Și sprijinește-mă în ceasul morții.
 O 'nghițitură încă, sînt topit de sete,
 Uscat mi-e cerul gurei de praf și de arșiță —
 Și-acum, din răputeri — răsună —
 Răsună, scutule, isbit de spadă,
 Trezește-mi Atena din somn!

(strigînd).

Aici, aici, cetățeni! Sculați-vă!
 Treziți din somn femeile, copiii!
 Aici! Aici!

(Pausă. Vesel mișcat).

O, iată! Gloata sgomotos aleargă,
 Minată de voioasa presimțire,
 Și umple străzile!

(refusînd cu dragoste).

Lăsați, lăsați — iubiților — aveți răbdare —,
 Nu fie-căruia în parte,
Poporului vreau să-î vestesc
 Cum au căzut copiii lui și — au învins!
 Eladă sfintă, Te apără încă
 Pallas Athena;
 Mai oțelește încă puterea lui Hercule
 Al Grecilor braț!
 Mai bate inima Argonauților
 În pieptul Eladei! —
 Căci, fără glumă, suflet de erou
 Îți trebuie cînd vezi năvălînd,
 Ca valuri aprinse de aur topit,
 Cumplita armată a dușmanului —
 De unspre-zece ori zece mii —
 Să-î ții tu piept cu zece mii!
 Și groaznica flot'a Barbarilor oare
 Nu cotropise de jur împrejur
 Cu armele marea ce părea că este
 Spinarea cu solzi monstruoși
 A unui crocodil uriaș,
 Ce crește și se'ntinde spre Apus
 Din țermurile Asiei mici
 Căscîndu'si gura lacom,
 Amenințînd Elada?

(cu putere crescîndă.)

Zădarnică amenințare!
 Înarmați, săltară copiii Minervei!—
 Pe scuturile lor se răsfrînse în flacări
 Rușinea etern'a Barbarilor crunți —
 Eubea strigă — Eretria răspunse.

(Pausă. Sfirșit.)

Iertați, părinți cinstiți ai cetății,
 Sălbatica aprindere a miniei,
 Ci amintirea faptei colosale
 Îmi umple iarăși sufletul de-avînt —
 Și-mi năbușește fiorii reci ai morții!

(Răstîmp. Înviorat.)

Păharul acesta — mulțămesc —
 Mă face să bănuiesc nectarul.
 Ție-l închin, eroul cel mai de frunte al Athenei,
 Ție-l închin, Miltiade!

Miltiade, el a fost, îndrăznețul,
 Cel ce 'nnarmat cu scutul zeilor,
 A smuls din șanțuri mica noastră ceată.
 Și-o aruncă în cîmp deschis,
 Năvalnic contra puterei de fier a Perșilor!

(Cu un gest.)

Priviți, vă rog, bătrîni părinți,
 Spre Miazănoapte, unde din Kytheron
 Coboară valea, lungă, strîmtorată 'ntr'una
 De Penos și Penthelikon,
 Cum se deschide-apoi spre șes
 La Marathon.
 De-aici vedeai sclipind,
 În vuietul îndepărtat de valuri,
 Noriș de pînze ai flotei Barbarilor,
 Și lingă term peștrițele corturi
 Ale lui Datis, căpetenia Mezilor
 Și-ale tovarășului său de arme, Hippias,
 Cel care-a fost tiran odată al Atenei,
 Azi—trădător de patrie!

(Pausă.)

Și iată, cînd Eos cu-obraji trandafirii
 Creștea din spuma de valuri,
 Înnecînd în lumina-i vioaie
 Cuprinsul adînc ce vuia de arme,

Plutiau presimțiri de moarte în aier :
 Aleși sinteți de Styx,
 O, voi, copii ai Aticeii!»

(cu nobil avînt.)

Ci vechiul avînt spre jertf'al Elladei
 Înfăcără din nou ceata aleșilor :
 Barbarii dirji călcau în picioare
 Al Greciei suflet frumos!

(însuflețit.)

O suflet de viteaz, tu, Miltiade !
 Tu ai fost care, plin de'nțelepciune,
 Ai cumpănit, și slăbiciunii noastre
 I-ai dat putere uriașă,
 Tu, care ai silit colosul Perșilor,
 Să-și strîngă-aripele ca vulturul rănit,
 Tu care ai împins înapoi
 Îndrăznețul potop de călări,
 Silindu-î să rămînă pe loc,
 Înghesuiți, cu sabia 'n teacă :
 Căci slabele noastre aripe,
 Ferite de munți și copaci răsturnați,
 Îngrădiau orice atac din afară.

(Beat de amintiri, vesel și cu energie.)

Atunci, de-odată, sunară cimbale și-ohoaie —
 Și vijînd năpădi pe șes
 O mare de arme! —
 Dar noi n'adăstarăm năvala furtunii; —
 Ca și marinaru 'ndrăzneț ce s'aruncă
 Cu capul în jos în sălbatecul clocot
 Al apelor —
 Astfel și noi!

(răpede, însuflețit.)

În semicerc, în munți,
 În pas de atac, neștiut pîn'atunci,
 Așa năvălia stînga și dreapta,
 Înainte și drept în zidul de sulii
 De lănci și scuturi ale dușmanului
 Plin de uimire!
 Și 'n stînga și 'n dreapta — și 'n dreapta și 'n stînga
 Șovăiau aripile Perșilor —
 Șovăiau — se 'ndoiau — se plecau — alergau!
 Fugiau ca Antilopele iuți de picioare —
 Și noi, luptînd din greu cu grindina
 De lănci și săgeți —
 Noi după ei —, spre mare!

(cu spaimă.)

Dar miezul oștirii, slăbit de tot,
 Deși purtat de mîndrii viteji
 Temistocle și Aristide,
 Nu măi putea să țină piept năvalei,
 Ce ca un orcan îl izbia
 Din mijlocul falangelor dușmane.
 Străpungînd inima Grecilor
 Cu măciuci ghintuite !

(Pausă.)

Un vaier străbate pînă la aripi.
 Helenii biruitoari aud
 Cum strigă frații lor ajutor. —
 Brusca incetară goana și atunci,
 Ca două clește de fier, uriașe,
 Ce se 'ncovoiaie să prindă prada
 Și-o strîng într'o cumplită 'mbrățișare.
 Astfel, de-odată se văzu barbarul
 Apucat din ceafă,
 Și 'n dreapta și 'n stînga drumul închis
 Spre portul mîntuitor !

(Pausă. Cu gesturi hotărîte.)

Oștirea grecească își vine în fire —
 Ușoarele lănci se 'ntorc înapoi, —
 Al dușmanului hohot se schimbă 'n prohod —
 Și spadele șuieră, ghioagele trosnesc,
 Falange fugare se sfarmă 'ntre ele.
 Și călărima răpede-a pustiului
 Se spulberă spre mare, ca nisipul !

(cu pornire crescîndă.)

«La flotă! Toți la flotă!» se aude
 Zădarnica strigare-a Perșilor.
 Ci 'n stînga și în dreapta fiii Grecilor
 Opresc năvala spre țarm,
 Și 'n lupta cruntă moartea se 'nmiește.
 Și fierbe, roșie, întunecată,
 Albastra Mare Ionică !

(mîndru, triumfător.)

Trofeiele și corturile, ale noastre !
 Cirezile de dromaderi și elefanți,
 Încărcate cu comorile Răsăritului,
 Cu perle și podoabe, ale noastre !
 Și Datis, capul Perșilor, mort !

Mort, trădătorul Hippias —
 Înecat în mocirlă!
 Morți pîn' la zece mii de Barbari!
 În portul Pireu se oprește
 Podoaba semeată a galerelor,
 Încărcată de grelele lanțuri
 Pe seama noastră făurite,
 Ducînd și blocul de marmoră
 Ce trebuia să rămîie
 Monument al rușinii noastre,
 Acum stilp de rușine-al înfrîngerii lo.!

(Pausă mai lungă. Slăbit de tot.)

De-acum am sîrșit!
 Bătăile slabe ale inimii mele
 Îmi spun că mi-s numărate clipele.

(Pausă. Elegic, plin de melancolie.)

Și-acum odată încă, dulce vînt,
 Ce-adîi ușor din spre pădurea sacră,
 Ca o chemare din Eliseu,
 Mai amintește-mi farmecul vieții,
 Să mai respir odată aerul Greciei!

(Cu mîna întinsă, înflăcărat de adîncă dragoste.)

Nu, mamă — mamă, — scumpă, bună mamă,
 Nu te-arunca bocînd, în genunchi!
 Eu am adus cea mai frumoasă veste —
 Ești mama unui fiu viteaz —
 Și — Hellas — liberă! —

(Sîrșit, frînt și totuși însuflețit.)

Ce-mi pasă de aci înainte
 De lumea pămîntească!
 Dă-mi mîna ta — dă-mi mîna — dulce mamă —
 Și-așază-mă cu fața,
 Ridică-mi fața,
 Cuprînsă de sudoarea morții
 Spre locul unde noi
 Ni-am cîștigat nemurirea, —
 Să pot privi murind
 Spre cîmpul de biruință al Eladei,
 Spre Marathon!

CEASURI DE PACE

În dimineața aceia de 9 Octombree, soarele răsări cu o lumină prietenească, negura se risipi curînd și văzduhul se umplu de strălucire.. Prin văi, se înmlădiau pale de ceață, se făceau din ce în ce mai străvezii, pînă ce se mistuiau în limpezimea aerului de toamnă. Tunurile bubuiau în Plevna și în împrejurimi. Pretutindenî omul sta la pîndă ca o fiară și obuzele duceau moarte. Și rănii stăteau palizi, cu fețele la cerul albastru, care le trimitea mîngîieri tuturor de o potrivă, și morții își dormiau somnul veșniciei, nesimțitori.

La ceasurile nouă, un parlamentar eși din întăriturile turcești, cu steag alb, în fața Griviței noastre. Îndată, pe parapetul dorobanților se innălță filfiind pinza păcii. Lătratul tunurilor conteni împrejur, apoi, încet-încet, în tot cuprinsul bintuit de viforul morții, focul se potoli, pînă ce se stinse,— și stîlpii cenușii de fum se pierdură, șuvițe resirate, în nemărgenire, și adîncul văzduh de pace se umplu de strălucire mai mare.

Oamenii se înfrățiseră pentru un răstimp. Din întăriturile turcești ale Griviței, eșiră oficerii și un șir de santinele fără arme, care se rînduiră de-alungul șanțului lor, cu fața spre noi. Iesiră și din Grivița noastră dorobanți neinnarmați și se așezară în fața Turcilor,— flăcăi chipeși, gătiți ca de paradă, cu căciula pe-o sprinceană. Pe șuşănițele de pămînt din dosul celor două șiruri de santinele, stăteau grămădiți, putrezind, căzuții luptelor trecute.

Erau mulți flăcăi de-ai noștri. Focul ucigaș îi zvîrlise fără suflare pe pămîntul umed, — și acolo stăteau de săptămîni încheiate, pe pămîntul plin de apă, supt cerul plin de ploaie, supt schimbul vrăjmaș de plumb și de schijă; stăteau cu armele alături, în somnul cel adînc, în noaptea cea adîncă. Zile și nopți trecuseră; și ochii se scufundau în orbite și obrajii aveau culoarea pămîntului. Și, pe deasupra lor, în văzduh, trecuseră norii plumburii cu șuroaiele de apă, și trecuseră peste ei pasul iute și greu al asaltului și gemuseră tunurile și pocniseră puștile și căzuseră alți tovarăși peste leșurile lor țapene. Acuma ei nu mai doriau nimic, dar la vetrele copilăriei lor, în satele umilite, stăteau bătrînii și babele fără feciori, oftau, tăceau și așteptau. Treceau vinturile toamnei cu cîntece triste, venind de pe țărături depărtate. Vinturile ar fi putut spune ceva, căci trecuseră peste frunțile și peste ochii feciorilor, dar bătrînii știau să aștepte numai, și nu știau că vatra va rămînea pustie și cuiburi de dragoste, văi cu ape răsunătoare și crînguri pline de soare nu vor mai simți pașii celor cari nu se vor mai întoarce. Ei tăceau și așteptau.

Iar acum, în lumina cea prietenoasă a soarelui de toamnă, prînseseră a furnica brancardierii și doctorii. Se opriau la fiecare mort, îl așezau cu grijă pe năsalie și-l porniau spre șanțurile noastre. Erau morți de toate felurile. Erau cu capetele zdrobite și negre, erau cu fața senină; unii stăteau liniștiți pe spate, alții grămădiți cu capul în piept, incovoiați asupra pămîntului; unii erau proaspeți, alții putreziau. Și paturile porniau, curgeau neîntrerupt.

Morții turci erau duși pe bucata de pământ neutru, între lanțurile de santinele, și năvăliile lor veniau și-i lua. Și 'n ziua liniștită, toți umblau încet, vorbeau cu glasuri scăzute. Ici-colo, dădeau peste trupuri pe care nimeni nu le mai putea ridica; erau ciopârțite și putrede. Săpau o groapă pe loc, împingeau trupul cu hîrlețele și aruncau de-asupra pământul. Nimeni nu știa cine-i căzutul, cum îl cheamă și de unde-i.

Un pilc de căciulari se opri dinnaintea unui morman de leșuri de-ale camarazilor. Toți tovarășii de luptă căzuseră cu fața spre dușman, pe-o coastă, într'un avînt furtunos, și toți stăteau cu ochii deschiși, privind parcă grozavul cuib de foc de unde venise izbîturile de moarte. Printre armele căzute, în mijlocul tuturor, stătea un sergent mîndru, cu sprîncenele încruntate pe ochi turburi, în somnul morții.

Un flăcău zise încet:

«Iaca și domnul sergent Axinte. Ce om bun era, bre!... Cu dînsul nu ți se uria nici odată. Ni-a spus multe năzdrăvăni în șanțuri, în nopțile de ploaie, cînd nu erau sufletele îndoite și pline de amar...

— Da, murmură altul, e din sat de la noi; e logodit cu fata județului... Dumnezeu să-l ierte!...»

Iar domnul sergent Axinte dormia dus, și 'n somnul lui negru și fără de sfîrșit poate tot se gîndia la fata cea sprintenă a județului, fata cea cu ochii ca porumba și cu coșitele negre, cu care se avusese el bine în alte vremuri.

«Iaca și vărul Năstase, rosti un glas mișcat. Ce-are să zică mătușa Ruxandra cînd o vedea că mă întorc singur! Uite și Ilie al lui Tudor Păduraru, uite și Vasile al Pinzarului...»

Și cei vii își cunoșteau camarazii cu cari dusese greul războiului, ori prietenii vechi cu cari hoinărise în copilărie, prin văile și luncile țerii. Și glasurile erau mai întunecate și cuvintele puține, fără izbucniri și păreri mari de rău. Sufletele se închideau innaintea durerii; moartea nu mai înfiora pe nimeni. Minii va porni iar viforul de foc, și mulți se vor așeza la odihnă de veci ca și vărul Năstase și ca și domnul sergent Axinte. Iar peste platoul plin de morți, peste liniștea de o clipă, lumina blindă a soarelui își tremura strălucirile. În Plevna era pace, în împrejurimi era pace, și, din pământul udat de sînge și ploaie, din văi, se înălțau pînze suptiri, de abia văzute, de aburi. Pe supt pilcurile albe de nourî, sus, în cerul adînc-albastru, se rotiau vulturi; convoiuri de corbi se ridicau din zare. Iar flăcării își ridicau camarazii și-i purtau spre șanțurile noastre. Și fiecare vieată umilită care se stînsese acolo, pe glia străină și care era să rămîie pe veci îngropată acolo în pământ străin, lăsase în urmă o fericire sau o durere.

Flăcăi vrednici, cu suflete potolite! voi, umiliților și nebăgaților în seamă! supt pasul vostru s'a cutremurat pământul străin. Voi ați răbdat și-ați suferit, ați lăsat în urmă căminuri pustii și lacrimi; dar cumplita voastră vitejie a suflat negura de pe moșia părinților noștri. Fraților, pace vouă!

Cazmalele și hîrlețele săpau cu grabă gropi îndărătul întăriturilor.

Leşurile fură aşezate alătura. Şi preotul îşi innăltă glasul, începu a cęti rugăciunile din urmă, pe când batalioanele se descoperiau. Era o linişte în întinderi ca într'o biserică uriaşă, şi toţi tăceau. Numai glasul popei se auzia slab. «Veşnica pomenire, veşnica lor pomenire!...», şi un cornist, într'un colţ în dosul rindurilor, începu a suspina, din goarna innăbuşită cu palma, melodia trăgănată a morţii. Apoi pământul căzu peste cei adormiţi pe veci, gropile se umplură şi cornul nevăzut conteni.

Dincolo, paturile brancardierilor tot încărcău morţii. Ofiţerii noştri supraveghiau lucrul şi lanţurile de santinele tăcute privindu-se cu linişte, de la douăzeci de paşi. Apoi, în căldura sîngerătoare a soarelui de toamnă, privirile duşmanilor se întilniră. Ofiţerii noştri şi cei turci se priviră zîbind, se salutară, se apropiară. Erau toţi, mai curat îmbrăcaţi, ca de sărbătoare. Fumaū ca în vremurile liniştite de garnisoană, şi parcă voiau să se hotărească la pregătirea unei petreceri sau a unui bal.

Soldatii tăcură o vreme, apoi unul de la noi zvirli o glumă. Un ris innăbuşit se întinse. Un Turc răspunse într'o românească stricată, şi alt ris porni. Apoi un căprar azvirli un pac de tutun, un fruntaş un pesmete, — şi oştenii turci îşi arătau dinţii albi, rinjind foarte prieteneşte. Schimbul de vorbe se întinse, din rindul cellalt veniră la noi pipe, ţigarete şi alte «fleacuri turceşti».

Un căprar bălan, cu ochii foarte vioi, strigă :

«Eftendi ! heî, eftendi ?

— Evala ! zise, de dincolo, un Turc innalt şi bărbos.

— Moclis hacana ! vorbi foarte serios căprarul. Ghel burdă ? Per-peliţa hacană, ţangăr mangăr berlengher buf !»

Turcul rămase cu ochii holbaţi, fără să priceapă.

«Nu priceput ?» întreabă căprarul. Şi flăcăii prinseră a ride. Turcul îşi întinse şi el gura, cu dinţii albi, într'un ris foarte fericit, îşi scoase pipa din tunică şi o zvirli căprarului.

«*Sabalairusum !*... strigă căprarul, ridicînd luleaua Şi Turcii izbucniră în ris. De aici prietenia se întinse pe toată linia. Iar căprarul care ştia turceşte sta mindru ca un paşă şi scotea, din cînd în cînd, cite o vorbă năstruşnică, care stîrnia risul tuturor.

Dar la amiază lucrul se isprăvi. Ofiţerii se traseră spre şirurile de santinele, comandez se innăltară şi de o parte şi de alta. oştenii intrară în şanţuri. Urmă o clipă de linişte şi de tăcere; apoi, deodată, steagurile albe ale păcii se cumpăniră, şi se lăsară în şanţuri.

Şi'n soarele amiezii, în întăriturile noastre, un şurub gros de fum alb se innăltă spre cer, desfăşurîndu-se grabnic; tunul izbucni şi scui pă căpătina de schijă spre reduta turcească. Ca după un semnal, bateriile îşi deschiseră focul. Glasul viforos al morţii prinse a bubui din dealuri în văi.

Flăcăii stăteau în şanţuri. Erau mai tăcuţi şi mai gînditori decit în alte dăţi. Căci era o lumină frumoasă de toamnă ş'un cer senin cum nu văzuseră ei de mult, şi gîndurile pribegiau spre căminurile părinteşti.

Din cînd în cînd, se spărgeau obuze de-asupra parapetului, şi spăr-

turile şuierau trecind peste capetele lor. Ei nici nu le băgau în seamă : erau prea obișnuiți cu așa fel de oaspeți.

Dar spre seară, din asfințit se înălțară nouri negri, și soarele se infundă într'un noian de flăcări. Un vînt aspru porni odată cu amurgul, și, cînd veni întunerecul nopții, melodia vîntului de toamnă cînta cu înmlădieri dureroase pe de-asupra parapetelor. Tunurile buzbuiău înspăimîntate parcă, și ghiulelele treceau ca niște puncte roșii prin văzduhul negru. În șanțuri, flăcări erau treji și tăceau și se gîndiau, lingă mormintele mari ale fraților lor, și cornistul necunoscut, într'un colț, zicea din goarna înăbușită cu palma un cîntec încet care aducea cu suspinele buciului în munții noștri.

MIHAIL SADOVEANU.

ÎN PREAJMA FOCULUI

Supt cerul stropit cu foc, pădurea de brad curge în noapte, pe coastele munților, ca un rîu de păcură.

Pe un umăr de deal, supt strașina pădurei, stă pitită cu frică o stînă, și prin spărturile păreților țîșnesc în întuneric dungî de lumină. În țarcul oilor, în răstimpuri, picură tainic tălăngile.

În mijlocul stinei arde un foc uriaș. Într'o căldare mare forfotește laptele și în roata rumână de lumină stau la cislă baciul și ciobanii ; mai la o parte ascultă întinși pe pîntece doi strungărași de-o șchioapă, cu niște căciuli cît niște oboroace.

Baciul își îndeasă un cărbune în pipă, pufăie închizînd din ochi și, scoțînd pe nas un val mare de fum, clatină din cap, cuvîntînd :

«Ce știți voi, măi băieți... habar n'aveți ce-i pe lume! He-hei, dragii moșului logofeți, să mă fi văzut voi pe mine cînd eram numai cît o gălușcă...»

Strungărașii se traseră mai aproape.

«Hei, ce vă holbați așa la mine, diavolilor? Ei comedie : par'că voiți să-mi luați sufletul! Ia măi bine radeți-o la culcare, că mine cînd o răsări luceafărul de ziuă trebuie să fiți cu oile 'n porneală...»

— Ei, moșule, nu măi fii și dumneata așa de rău, zise cu glas pițigăiat un strungăraș de supt cușma-i dintr'un miel ; ia vrem și noi să știm ce făcea dumneata cînd erai ca noi.

— Hei, pușchea pe limbă-ți, că guriș îmi măi ești, măi Aghiuță! Ce făceam eu, măi, măcar să vă dați voi de-a tumba, n'o să faceți!»

Și moșneagul clipi șiret din ochi și-și trase mustățile. Un flăcău oacheș puse o buturugă pe foc. Strungărașii se tirară pe pîntece mai aproape de baci. Moșneagul cuvîntă :

«Hei-hei, cînd eram eu măi ca voi, colindam lumea în lung și în lat, și, măcar că eram cît o gălușcă, numai de Dumnezeu îmi era frică! Vedeți că eram năzdrăvan: asta-î cheia și lacata... Par'că mă văd, măi flăcăi: așa prizărit cum eram, aveam o cușmă cît o baniță și un buzdugan așa de năstrușnic, că nu l-ar fi ridicat zece voinici aleși știți colo pe sprinceană! — da ce spun eu! un sat de voinici! Și eu îl zvirlam măi pînă 'n nourî, și-l prindem ia așa pe degetul cel mic. Ce știți voi, măi băieți... Heeei, fost-am și eu odată un pui de voinic; dar ce folos: fost-ai lele cînd ai fost...

Acu odată, să vedeți ce mi se întîmplă. N'aveam ce face și fluieram așa a pagubă mergînd pe o miriște arsă; măi dau căciula pe ceafă, o măi dau pe-o sprinceană; măi fumez de urit o lulea de tutun. Zic: ia să zvirl eu buzduganul c'un deget așa într'o doară, să vedem pînă unde are să meargă. Îi fac eu așa o leacă de vînt alene, și buzduganul zboară prin văzduh, vuind ca un vînt greu, și se mistuie în zare ca o pasere. Și-am mers eu toată ziua, și-am mers într'una toată noaptea, și tocmai a doua zi pe la toacă am dat peste buzduganul mieu în preajma unor curți cumplite: făcuse țanduri niște porți de aramă și acu se hodinia în fața scărilor.

Împrejur nu se auzia o suflare, nu se mișca un paiu și nu se zăria tipenie de om. Mă cam luase așa cu răcoare, da-mi ieau buzduganul pe umăr și urc scările, șuierînd ca 'n satul lui Cremene. Ajung în fața ușii: ușa se deschide singură; intru: ușa se închide singură. Măi a dracului minune și asta!

Trec eu prin tinzi pustii, trec printr'o groază de odăi, pace: nicăieri tipenie de om... Intru într'o odaie mare, și deodată văd că răsare o masă încărcată cu tot felul de bunătăți. Eu, dacă am văzut una ca asta, n'am așteptat poftit: mi-am scos cușma, am făcut o cruce mare și m'am așezat frumos la masă ca la mine acasă, și-am ospătat cit nouă, și am băut cit nouăsprezece. Uite și-acu măi băieți, par'că-mi lasă gura apă! Da ce știți voi măi!»

Moșneagul clipi iar șiret și-și netezi musteața dată după oală. Flăcăii de-abia își țineau risul, iar strungărașii ascultau cu gura căscată și cu ochii mari plini de spaimă supt cușmele mițoase. Chimirurile țintuite ale voinicilor scînteiau în lumina roșie. Flăcările filfiiu pînze mari de lumină și dezvăluiau din umbră cașurile albe. În noapte picurau tainic tălăncile. Baciul înșira înaintea cu șart.

«Mulță lume am colindat eu, flăcăi, și multe minuni mi-au măi văzut ochii! Acu odată urcam eu flămînd și amărit, ca vai de capul meu, un deal pustiu și chel... Da cît vedeam cu ochii nu se zăria batir un bordeiu și, de cătrănit și amărit ce eram, îmi venia

să-mi fac samă, nu altceva! Cind colo, ce să vedeți, oameni buni, cind ajung în creasta dealului și mă uit în vale: coșcogemite iezăr de lapte acru, și-alătura un deal de mămăligă mîndră că aurul; iar în malul iezărului un polonic! Ce să vă mai spun: am mîncat de mi-au pîriit fălcile, ș'apoi mi-am luat buzduganul, am făcut o cruce și-am purces iar la drum, unde m'or duce ochii. Ș'am mers eu, ș'am mers, pe un drum neted ca o curea, pînă cind am intrat într'un codru de aramă; în codrul acela, supt un gorun cumplit, care ajungea cu virful pînă în torțile cerului, ardeau stinjenî de lemn, și în roata de lumină, care se întindea împrejur cale de o poștă, stăteau tolăniți doisprezece zmei groaznici și frigeau douăsprezece bivolițe: zmeul cel mai bătrîn și mai urit (acela de bună samă că era tatul zmeilor) stătea grecește și fuma încrunțat, și pe gura lui ieșia fumul ca pe bageaga podului. Cind l-am văzut, mi-a venit și mie pofta de fumat, mi-am scos luleaua din chimir, și, fiindcă de foc nu era chip să mă apropiu, că m'aș fi sfârșogit de ferbințeală, am prins a urca spre nasul zmeului, și-am urcat eu, și-am urcat, măi flăcăi, pînă pe la toacă, de-mi curgeau sudorile gîrlă și-mi ajunsese sufletul la gură — tot muriam, gîndesc, dacă nu făceam un popas bun la jumătate de cale, pe un bumb de la ilicul zmeului — și, dacă am ajuns, i-am furat un cărbunaș, mi l-am îndesat în lulea, și-am purces prin codrul ceta de aramă, pufăind ca un Turc.

Pe la aprinsul luminărilor am ajuns într'un tîrg. De-asupra răsărise luna, și în tîrg era liniște. O ieau eu încet pe uliți, căscînd gura în toate părțile, ca omul străin. Cind colo, ce să vedeți, fraților?

De-oparte și de alta a drumului garduri de cîrnați! Măi minune a dracului, da asta ce-o mai fi? Mă uit eu peste garduri: case de brînză acoperite cu slănină... Mă apropiu de-o fintină să beau apă: scot ciutura, mă aplec să beau... Măi abrașă treabă și asta! Ciutura plină ochi cu lapte dulce! Mă apropiu de-o poartă: țîșnește afară hămăind un cîne cu colaci în coadă...»

Flăcăii se tăvăliau de ris prin șperlă; iar strungărașii ascultau cu gura căscată și nu știau ce să creadă, și ochii mari li licăriau ca argintul viu în lumina flăcărilor.

În stîna fluturau umbre negre și pinze de lumină.

Pe ferestruica din fund pătrundea ca un stîlp lumina lunii și însemna o pată de omăt pe-o tohoarcă mițoasă. În căldare, laptele țiuia un cîntec trist, și fumul se înălța leneș spre gura albastră stropită cu foc.

Baciul tăcuse; apoi, rugat de flăcăi, începu a înșira povești cu Statu-Palmă Barbă-Cot, cu Feți-Frumoși și zmei și Cosinzene. Somnul

fugise departe, și în lumina rumână minunile basmelor se revărsa și umplea sufletele de fiori. Într'un tîrziu strungarașii adormiră ghemuiți lingă foc. Moșneagul tăcu. Împrejur plutia liniștea adîncă ce-o lasă în totdeauna în urma fiorii poveștilor. Baciul stă în capul oaselor, neclintit, în roata de lumină, cu brațele incolăcite în jurul genunchilor, cu ochii țintiți în flăcări.

Deodată, în liniștea de moarte, porni de departe, de la o altă stîna, un glas de bucium: notele vibrau adînc în noapte; coboriau covirșite de dureri nemărginite; se înălțau tremurătoare, în suspine pline de lacrimi.

Moșneagul începu a vorbi încet de vremurile de obidă. Focul muria, și din cînd în cînd se ridica din jar și pîlpîia o clipă o flăcără albăstrie. Stîna se întunecase, și sufletele voinicilor se întunecaseră și ele.

Din negura trecutului izvoriau icoane cumplite de groază:

Ruină negre de sate și de tirguri pe zări de incendiu; cîmpii și ape încruntate de singe; un popor în zdrențe se tirăște spre munți. și bogățiile țerii se revarsă peste Dunăre, în riuri de care, cirezi și herghelii, ca să le înghită gura lacomă a străinătății...

Flăcării ascultă încruntați, cu ochii în flăcări.

Buciumul geme și suspină în noapte ca o ființă vie, și fiecare gemăt închide o genună de durere și fiecare supin, lacrimi de deznădejde amară,—și tot mai încet vibrează melodia bătrînă: par'că izvorește din negurile singeroase ale trecutului...

N. N. BELDICEANU

CRONICĂ

Lui Ștefan-cel-Mare i se închină și medali. D. Radivon, giuvaiergiu, furnisor al Curții, răspindește, pe un preț mic, una care poartă următoarea inscripție de supremă batjocură: «Ștefan-cel-Mare, Apărătorul... creștinătății: Româniea recunoscătoare». De ce n'ar fi oare în graiul evreo-german, în loc să fie în cel evreo-romîn? «România» ar fi și mai «recunoscătoare» profanatorilor inconstienți!

N. I.

Primum de la redacție: *Monografia Comunei rurale Bragadiru-Bulgar* din județul Ilfov, plasa Sabaru, de A. V. Gideș, București. Imprimeria Statului, 1904; pp. 252 în 8° mare. Lucrarea, tipărită pe cheltuiala Ministerului de Interne, este cea mai valoroasă operă de acest fel ce s'a scris vr'odată la noi; ea are caracterul unei opere pe deplin științifice și arată toate însușirile bune pentru a servi ca model viitorilor monografii ai comunelor din țară. În viitorul număr al revistei, se va reveni asupra ei într'un articol anume.

X.